

Reglera inte bort oss!

Inledning

Ända sedan starten har den svenska servicehandeln mött på motstånd i form av ibland orimliga regleringar. Exempelen är många på hur servicehandeln har fått betala priset för politiska ambitioner och projekt. Regleringarna har haft olika syften och orsak men gemensamt är att de försvårat situationen för våra handlare och lett till att butiker tvingats lägga ner.

Den svenska servicehandeln har en lång tradition i Sverige och rörelsen började växa fram redan under 1890-talet. Sedan dess har mycket hänt, men grunden för försäljningen förblir densamma: tobak, snabbmat, konfektyr och lektyr. På senare år har även spel blivit en viktig del av servicehandeln. Servicehandeln finns idag över hela Sverige och fyller en viktig funktion i samhället – inte minst på mindre orter där avstånden till stora matbutiker och större serviceinrättningar kan vara mycket långa.

Även idag finns tendenser till att försöka reglera upp handeln ytterligare. Ett sådant exempel är den fortsatta diskussionen om införandet av ett förbud att exponera en hel produktkategori, tobaken. Vi vet genom bland annat internationella erfarenheter och svenska undersökningar att en sådan reglering skulle slå hårt mot handeln och troligtvis leda till att butiker tvingas lägga ner, därför har vi också motsatt oss en sådan reglering. Då det nu framkommer argument och åsikter om att vår bransch inte längre fyller en funktion i samhället och därmed kan regleras bort – vill vi med denna rapport visa på verkligheten och åter ifrågasätta varför ideologiskt tvivelaktiga projekt ska ske på handelns och våra kunders bekostnad.

Bengt Hedlund

VD Svensk Servicehandel & Fast Food

Hur ser butikslandskapet ut i Sverige?

Under sommaren lanserade föreningen Tobaksfakta, som bland annat förespråkar exponeringsförbud för tobak, ett pressmeddelande¹ där de uppgav att antalet tobaksbutiker minskat med 46,4 procent sedan 2000. Deras slutsats är att dessa butiker håller på att försvinna självmant och därmed inte behöver tas i beaktande när ny lagstiftning utfärdas. Då föreningen har valt att inte ange uppgifter om den undersökning de genomfört och fakta inte överstämmer med våra uppgifter har vi valt att genomföra en ordentlig undersökning över hur butikslandskapet i Sverige ser ut baserat på befintligt offentlig information från Statistiska Centralbyrån (SCB).

Servicehandeln är en varierad bransch och definitionen innefattar kiosker, servicebutiker, spelbutiker, tobaksaffärer, jourbutiker, konfektyrbutiker, fruktbutiker och trafikbutiker. Gemensamt för dessa är att de ofta har ett grundutbud av tobak, dryck, konfektyr och lektyr – utöver det kan utbudet variera mellan de olika butikerna.

SCB har sedan 1997 undersökt antal arbetstillfällen i olika branscher och även tittat på en kategori som de benämnt som ”Specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak”². SCB:s siffror visar att det 1997 fanns 6697 arbetstillfällen inom denna kategori och 2009³ hade antal arbetstillfällen sjunkit med 14 procent till 5733. Under motsvarande period har antalet dagligvarubutiker minskat med 23 procent och antalet stormarknader har ökat med närmare 100 procent⁴.

2000 började SCB göra en parallell undersökning om antal arbetstillfällen i olika branscher⁵ där man valt att göra en snävare definition av butiksledet. Exempel på kategorier som finns med är bland annat: ”Butikshandeln med bröd och konfektyr” och ”Butikshandel med frukt och grönt”. Det finns även en kategori som heter ”Tobakshandel” som enligt undersökning år 2000 hade

¹ <http://tobaksfakta.se/nyheter/politik/halvering-av-tobaksbutikerna-sedan-2-000/>

² http://www.scb.se/statistik/NV/NV1206/2002A01/NV1206_2002A01_SM_NV19SM0309.pdf

³ http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OV0904_2011A01_BR_10_A01BR1101.pdf

⁴ http://www.tillvaxtanalys.se/sv/publikationer/working_paper-pm/article0011.html

⁵ http://www.scb.se/statistik/HA/HA0103/2006A01/HA0103_2006A01_SM_HA24SM0701.pdf

1985 butiker och 2006 hade antalet minskat med 24 procent till 1499. Dessa benämningar visar alltså snarare på vad butiker har i sitt butiksnamn alternativt vad de valt att specialisera sig på utöver grundutbudet. Däremot ger de inte en riktig överblick över antal mindre butiker med tobak i sitt sortiment, som för denna fråga är det intressanta.

Anledningarna till varför antalet servicebutiker minskat de senaste åren är många – självklart spelar etablering av kedjor och ökning av större butiker roll men även striktare lagstiftning spelar in. Om vi specifikt tittar på tobaken som varukategori är det klart att mindre butiker i större utsträckning påverkas av exempelvis den utbredda handeln med illegal tobak som leder till stora kundförluster. Tobaksfaktas påstående om att butiker läggs ner till följd av att de säljer tobak har dock väldigt lite med verkligheten att göra. Tobaken som varukategori fortsätter vara viktig för handeln och den bidrar till den mycket viktiga merförsäljningen i servicebutikerna.

Servicehandeln - del av en levande landsbygd

Servicehandeln är en unik butikskategori och går inte att jämföra med kedjor eller större matbutiker. De erbjuder en service som de större butikerna ofta inte erbjuder och många orter runt om i Sverige är beroende av just de mindre butikerna för dagliga mindre inköp. Idag har cirka 150 000 människor 10-20 minuters bilväg till närmaste butik – det är inte svårt att föreställa sig hur livssituationen för dessa människor kommer att försvåras om den butiken tvingas lägga ner.

Rapporten ”Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service”⁶ visar att utvecklingen fortsatt går mot minskad tillgänglighet till service i glesbygden. Nedläggningen av butiker är en stor del av problemet och för 10 år sedan lades mellan 60 och 100 butiker ner årligen. Genom både politiska åtgärder men också initiativ från handeln är siffran nu nere på 20⁷. Det finns alltså tydliga politiska ambitioner om att bevara glesbygden och se till att det finns ett standardutbud av service finns att tillgå.

Politiken har dock inte alltid varit mån om att hjälpa glesbygden utan många politiska beslut som tagits har lett till att försvåra situationen ytterligare.

⁶ http://www.tillvaxtanalys.se/sv/publikationer/working_paper-pm/article0011.html

⁷ <http://www.ica-handlarna.se/Om-oss/Handelskraft-2011/Smabutikerna/>

Ett sådant exempel är pumplagen som infördes 2006 och som kräver att varje station som säljer mer än 1 000 kubikmeter bränsle per år också måste erbjuda ett förnybart bränsle, en investering på minst 400 000 kronor vilket motsvarar flera årsvinster för en vanlig mackägare i glesbygden. Sedan lagen introducerades har över 600⁸ mackar lagts ner – vilket också betyder att många människor nu tvingas åka betydligt längre för att tanka alternativt för att inhandla tobak, dryck eller lektyr.

Hoten mot de mindre butikerna

Det är inte enbart bensinstationer som har utsatts för regleringar som lett till nedläggningar, även servicehandeln har genom åren utsatts för en rad olika regleringar som slagit hårt mot branschen.

Då handeln utgör en central funktion i samhället och ser till att människor får tillgång till mat och dryck har det genom åren blivit en central funktion att försöka reglera handeln för att styra konsumtion och även omfördela varor mellan människor.

Under första världskriget lamslogs handeln och hela krigstiden utgjordes av stor varubrist. Under andra världskriget införde man därför ransonering av livsmedel⁹ vilket reglerade konsumenternas möjlighet att köpa en viss vara och då självklart handlarnas möjlighet att sälja. Man införde även prisregleringar och förbjöd prishöjningar. Syftet var att försöka fördela varor jämnt mellan människor men ledde snarare till att många butiker tvingas lägga ner, inte nödvändigtvis för att det inte fanns varor eller konsumenter utan för att försäljningen var så pass reglerad. Små butiker påverkades i större utsträckning än stora. Under samma period infördes affärstidslagstiftningen¹⁰ som förbjöd butiker att hålla öppet efter 18.00. Denna reglering upphävdes helt först 1972 och gjorde det möjligt att erbjuda längre öppettider.

Det är alltså inget nytt att politiker försöker uppnå politiska mål genom att reglera handeln. Då var politikerna fokuserade på att försöka fördela varor mellan folket – nu är man snarare fokuserad på att styra människors konsumtion av olika typer av produkter.

⁸ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/pumplagen-sallan-orsak-till-mackdod>

⁹ <http://www.mercurius.nu/skarp/index.php?main=&id=108&type=article>

¹⁰ <http://www.mercurius.nu/skarp/index.php?main=&id=108&type=article>

Dock lär vi oss av historien att dessa typer av regleringar sällan leder till önskade resultat men slår alltid hårt mot handlarna. Det är också tydligt att det är betydligt lättare att införa regleringar än att avskaffa dem. Många av ransoneringarna blev kvar längre än planerat och det tog över 30 år att bli av med lagen som reglerade öppettiderna.

Vi har en lång tradition av att ta strid mot dessa regleringar och gör så även idag mot de förslag som vi vet kommer leda till att butiker dels tvingas stänga ner men också att göra det svårare för nya butiker att startas. En sådan reglering är just förslaget om att förbjuda handlare att exponera tobak i butik – en fråga vi har arbetat med i många år då vi sett från internationella erfarenheter att förslaget leder till butiksnedläggningar. Vi anser inte att det är upp till politiker att inreda våra butiker efter politiskt tycke och smak och konsekvenserna av en sådan lagstiftning kan få långtgående effekter.

Slutsats

Servicehandeln fyller en viktig funktion i samhället och våra handlare kämpar dagligen med att erbjuda bra service till sina kunder. Tyvärr höjs fortsatt röster som underminerar vår bransch och vill låta oss betala priset för deras ideologiska strid. Det har tidigare handlat om fördelningspolitik och miljö. Idag är det tobaken man tar strid mot och vem vet vilken varukategori som blir utsatt i framtiden, kanske är det godiset eller läskan som är näst på tur.

Vår grundinställning förblir densamma: Handeln ska inte vara de som betalar priset för politiska projekt, och därför vill vi med denna rapport säga: Reglera inte bort oss!

